

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Poznaniu

LPO.410.002.01.2022

Pan
Michał Zieliński
Wojewoda Wielkopolski
Wielkopolski Urząd Wojewódzki
al. Niepodległości 16/18
61-713 Poznań

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/22/088 Zwalczenie i przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń w populacji dzika oraz przenikaniu i rozprzestrzenianiu się tej choroby w stadach świń

I.

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu, al. Niepodległości 16/18, 61-713 Poznań (dalej: Urząd albo WUW)
Kierownik jednostki kontrolowanej	Michał Zieliński, Wojewoda Wielkopolski od 29 stycznia 2021 r. W okresie objętym kontrolą funkcję kierownika jednostki poprzednio pełnili: Zbigniew Hoffmann, Wojewoda Wielkopolski w okresie: od 9 grudnia 2015 r. do 11 listopada 2019 r., Aneta Niestrawska, Wicewojewoda Wielkopolski, w okresie: od 12 do 24 listopada 2019 r. i od 16 grudnia 2020 r. do 28 stycznia 2021 r., Łukasz Mikołajczyk, Wojewoda Wielkopolski w okresie od 25 listopada 2019 r. do 15 grudnia 2020 r. (akta kontroli str. 2-4)
Zakres przedmiotowy kontroli	Działania Wojewody dotyczące zwalczania i przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń w populacji dzika oraz przenikaniu i rozprzestrzenianiu się tej choroby w stadach świń.
Okres objęty kontrolą	Lata 2019-2021, z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed i po tym okresie.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	art. 2 ust 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ¹
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Poznaniu
Kontroler	Mirosław Babkiewicz, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LPO/18/2022 z 17 stycznia 2022 r. (akta kontroli str. 1)

¹ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna² kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działania Wojewody Wielkopolskiego (dalej: Wojewoda), dotyczące zwalczania i przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń (dalej: ASF) w populacji dzika oraz przenikaniu i rozprzestrzenianiu się tej choroby w stadach świń.

Uzasadnienie oceny ogólnej

Wojewoda podejmował działania adekwatne do występującej na terenie województwa wielkopolskiego sytuacji epizootycznej³. W tym celu, w Urzędzie utworzono właściwe struktury oraz wdrożono wymagane procedury. Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego, działające w ramach Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Urzędu, w sposób ciągły monitorowało, analizowało i prognozowało rozwój zagrożeń związanych z ASF. W obowiązującym w latach 2019-2021 planie zarządzania kryzysowego województwa wielkopolskiego przewidziano zagrożenie wystąpienia ASF oraz związane z tym zadania i obowiązki poszczególnych uczestników zarządzania kryzysowego.

Wojewoda rozporządzeniami na bieżąco regulował kwestię zwalczania epizootii ASF u dzików i świń. Niezwłocznie po stwierdzeniu wystąpienia pierwszych przypadków tej choroby w populacji dzików na terenie województwa wielkopolskiego, Wojewoda określił obszary skażone ASF, ustanawiając na nich zakazy i nakazy, mające służyć ograniczeniu rozprzestrzeniania się tej choroby oraz wydawał nakazy odstrzału sanitarnego dzików i grodzenia terenów skażonych.

Wojewoda na bieżąco też koordynował współpracę podmiotów, instytucji i służb działających w kierunku przeciwdziałania rozprzestrzeniania się ASF oraz przeprowadzał analizy działań podejmowanych podczas zapobiegania i zwalczania epizootii ASF na obszarze województwa. Wskazywał możliwe środki zaradcze i czynnie nadzorował realizację nakazów, których adresatami były inne organy władzy publicznej. Zapewnił także odpowiednie finansowanie zadań związanych z rozprzestrzenianiem się ASF. Nie wystąpiła opieszałość w ubieganiu się o wsparcie finansowe.

² Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

³ Występowanie zachorowań na jedną z chorób zakaźnych wśród zwierząt domowych lub dzikich na danym terenie.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

OBSZAR

Działania Wojewody dotyczące zwalczania i przeciwdziałania rozprzestrzenieniu się ASF w populacji dzika oraz przenikaniu i rozprzestrzenieniu się tej choroby w stadach świń

Opis stanu faktycznego

1. Zadania z zakresu niniejszej kontroli zostały określone w regulaminach organizacyjnych Urzędu⁴ i jego merytorycznych komórek: Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego⁵ (dalej WBiZK) oraz Wydziału Infrastruktury i Rolnictwa⁶ (dalej: WliR), które były właściwe dla analizy zagrożeń występowania, jak i dla podejmowania działań z zakresu zwalczania chorób zwierząt hodowlanych, w tym ASF.

(akta kontroli str. 5-140)

1.1. W Urzędzie na bieżąco monitorowano, analizowano i prognozowano rozwój zagrożeń związanych z ASF na obszarze województwa wielkopolskiego. Zakres gromadzonych i przetwarzanych danych wynikał z przepisów ustawy z 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt⁷, a także z bieżących potrzeb związanych ze zwalczaniem i przeciwdziałaniem rozprzestrzeniania się ASF.

W planie zarządzania kryzysowego województwa wielkopolskiego (dalej: PZK)⁸ przewidziano zagrożenia związane z wystąpieniem chorób zwierzęcych i określono wartość ryzyka wystąpienia tego zagrożenia, jako średnie. Szczegółowo określono także przyczyny powstania zagrożenia, jego skutki i obszar (teren województwa wielkopolskiego). W odniesieniu do epizootii, do zadań Wojewody jako podmiotu wspomagającego, należały m.in: analiza i ocena zagrożeń oraz ocena możliwych strat (w fazie zapobiegania); powołanie Wojewódzkiego Zespołu Zarządzania Kryzysowego (dalej: WZZK), opracowanie PZK, nadzór nad funkcjonowaniem systemów alarmowania i ostrzegania, aktualizacja procedur postępowania po wystąpieniu zagrożenia, prowadzenie szkoleń, ćwiczeń i treningów z zakresu zarządzania kryzysowego (w fazie przygotowania); zwołanie posiedzenia WZZK, analiza zagrożenia i podjęcia decyzji do działań ujętych w wojewódzkich planach zarządzania kryzysowego przez służby i instytucje, informowanie społeczeństwa o potencjalnym zagrożeniu, podjętych i planowanych działaniach oraz jej skutkach, podanie do wiadomości publicznej zaleceń i rozporządzeń oraz o zakresie pomocy dla ewentualnych poszkodowanych (w fazie reagowania); ocena strat i szkód spowodowanych wystąpieniem epizootii, nadzór nad realizacją zadań realizowanych przez gminy dotyczących przyznawania i wypłacania zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną, sporządzenie listy zbiorczej zasiłków z terenu województwa i wnioskowanie o uruchomienie środków z rezerwy celowej na przeciwdziałanie i usuwanie skutków klęsk żywiołowych (w fazie odbudowy).

W procedurze reagowania kryzysowego PRK-7.1 - Postępowanie w przypadku zwalczania chorób zakaźnych zwierząt, określono w formie siatki bezpieczeństwa

⁴ Wprowadzony zarządzeniem Wojewody nr 585/18 z 28 grudnia 2018 r., zmieniany jego zarządzeniami nr 231/19 z 27 czerwca 2019 r., nr 246/20 z 16 czerwca 2020 r. i nr 610/21 z 17 listopada 2021 r.

⁵ Wprowadzony zarządzeniem Dyrektora Generalnego WUW nr 44/17 z 26 września 2017 r., zmienionego jego zarządzeniami nr 4/19 i 42/19 z 31 stycznia i 17 grudnia 2019 r.

⁶ Wprowadzony zarządzeniem Dyrektora Generalnego WUW nr 11/18 z 19 kwietnia 2018 r., zmieniony jego zarządzeniami nr 21/18 z 21 czerwca 2018 r., nr 8/19 z 5 marca 2019 r., nr 13/20 z 26 czerwca 2020 r., 24/20 z 8 października 2020 r. nr 46/21 z 31 sierpnia 2021 r.

⁷ Dz. U. z 2020 r. poz. 1421, dalej: uozz.

⁸ Wprowadzony zarządzeniem Wojewody nr 150/18 z 16 maja 2018 r., zmieniony jego zarządzeniem nr 341/20 z 16 lipca 2020 r.

zadania i obowiązki łącznie dla wszystkich 13 uczestników zarządzania kryzysowego, ze wskazaniem instytucji wiodącej.

PZK do 2020 r. zawierał ramowe zadania dla uczestników zarządzania kryzysowego, określone w tzw. modułach zadaniowych związanych m.in. ze zwalczaniem epizootii, w tym: MZ-01 - Monitorowanie, MZ-03 – Organizacja posiedzenia WZZK, MZ-05 Użycie sił i środków Sił Zbrojnych RP w sytuacjach kryzysowych, MZ-07 - Obieg informacji, MZ-17 - Szacowanie strat i szkód i MZ-WIW - Zwalczanie chorób zakaźnych o istotnym znaczeniu dla gospodarki kraju.

Od 2020 r. w PZK dodatkowo określono moduł MZ-25 - Wykorzystanie doraźnych zgrupowań zadaniowych (DZZ), w celu zwalczania wirusa ASF. Ponadto w siatce bezpieczeństwa, w pozycji VII - Epizootie, pkt 1 - Choroby zwierząt, określono zadania dla podmiotów merytorycznych.

(akta kontroli str. 233-276, 339-345)

1.2. Wojewoda na bieżąco pozyskiwał informacje na temat stanu zagrożenia i przebiegu ASF w Wielkopolsce. Cyklicznie odbywały się posiedzenia w ramach WZZK (łącznie siedem), a także inne spotkania i narady, w tym w formie wideokonferencji (łącznie trzy) oraz narad wyjazdowych (łącznie trzy). Były one organizowane i prowadzone w składach osobowych rozszerzonych o przedstawicieli służb i podmiotów odpowiedzialnych za profilaktykę, diagnozowanie ASF i nadzór nad przestrzeganiem wymogów dotyczących zwalczania tej choroby⁹. Niektóre narady odbyły się także w składach odpowiednio rozszerzonych o przedstawicieli podmiotów związanych produkcją, przetwórstwem i zbywaniem trzody chlewnej.

Tematem ww. posiedzeń było m.in. uzgodnienie planu działań prewencyjnych na wypadek wystąpienia zagrożenia ASF i opracowanie „Analizy przerobu świń na wypadek wystąpienia ogniska ASF w województwie wielkopolskim” (4 czerwca 2019 r.). W związku z wykryciem 15 listopada 2019 r. wirusa ASF na terenie sąsiedniego województwa lubuskiego – na spotkaniu 19 listopada 2019 r. podniesiono konieczność: wykonania grodzień terenów łowieckich do granic województwa wielkopolskiego; ograniczenia obecności myśliwych spoza województwa; przestrzegania wymogów bioasekuracji i propagowania tej wiedzy wśród rolników, a ponadto wskazywano na ryzyko utraty przez hodowców ciągłości hodowli trzody chlewnej w przypadku pojawienia się ASF i utraty pomocy Skarbu Państwa w razie nieprzestrzegania ww. wymogów. Dnia 21 listopada 2019 r. omówiono przygotowanie i działanie służb Wojewody po opublikowaniu przez Unię Europejską decyzji wykonawczej, wprowadzającej na części województwa wielkopolskiego strefy ochronne przed ASF. Zaplanowano uruchomienie (od 25 listopada 2019 r.) laboratorium do badań w kierunku obecności wirusa ASF.

W związku z wyznaczeniem 20 listopada 2019 r. obszarów objętych ograniczeniami i ochronnych, dotyczących części powiatów województwa wielkopolskiego, uzgodniono wzmożenie działań w kierunku bioasekuracji i zmianę zasad postępowania z mięsem dzików¹⁰. Omówiono wdrożenie zaktualizowanej procedury

⁹ W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele podmiotów wskazanych w PZK, jak i innych, w tym: Wojewódzkiego Inspektoratu Weterynarii w Poznaniu (dalej: WIW) i właściwych miejscowo powiatowych inspektoratów weterynarii, Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Poznaniu, Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu (dalej: RDLP), zarządów okręgowych Polskiego Związku Łowieckiego (dalej: ZO PZŁ), Komendanta Wojewódzkiego Policji, Komendanta Wojewódzkiego PSP, Marszałka Województwa Wielkopolskiego, spółek Autostrada Wielkopolska i Autostrada Eksploatacja, Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad (dalej: GDDKiA) Oddział Poznań, Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego (dalej: LUW), Wydziału Skarbu Państwa i Nieruchomości WUW, Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Poznaniu i 12 Wielkopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej (dalej: WBOT).

¹⁰ Powinny znaleźć się w specjalnych chłodniach do czasu otrzymania wyników badań na obecność wirusa ASF.

poszukiwania padłych dzików¹¹ oraz konieczność zaangażowania takich podmiotów, jak: Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, koła łowieckie, Siły Zbrojne RP, ochotnicze straże pożarne i osoby fizyczne. Wskazano na konieczność: zwiększenia współpracy powiatowych lekarzy weterynarii z zakładami utylizacyjnymi; budowy ogrodzenia wzdłuż zachodnich granic województwa; rozważenia finansowego wsparcia z budżetu państwa wykonania ogrodzeń w celu ograniczenia przemieszczania się zwierząt na przejściach i przejazdach technicznych nad i pod autostradą i drogą szybkiego ruchu, z wykorzystaniem istniejącego opłotowania tych dróg. Uzgodniono także potrzebę: zwiększenia odstrzału dzików w strefie żółtej; zwiększenia liczby chłodni do przechowywania mięsa dzików; przygotowania wniosku o użycie wojska (w tym: WBOT) do poszukiwań padłych dzików; rozważenia wprowadzenia zakazu samodzielnego pozyskiwania drewna; ustalenia i przedłożenia uczestnikom zasad obiegu informacji; przekazania ubrań jednorazowych przydatnych do poszukiwania padłych dzików; wystąpienie do RDLP w Zielonej Górze i Poznaniu oraz do ZO PZŁ w PLW Lesznie i Poznaniu o szczegółowe dane dotyczące lokalizacji skupisk dzików.

Powyższe założenia były sukcesywnie realizowane przez podmioty odpowiedzialne za realizację zadań określonych w planie zarządzania kryzysowego.

W związku ze stwierdzeniem na terenie województwa wielkopolskiego pierwszego przypadku ASF u padłego dzika, na posiedzeniu WZZK (5 grudnia 2019 r.) omówiono m.in. organizację poszukiwania martwych dzików, potrzeby dot. pomocy i współpracy w zakresie organizacji obiegu informacji. Wojewoda wystosował apel do producentów trzody chlewnej o podjęcie szczególnych środków ostrożności i prowadzenie obrotu trzodą chlewną zgodnie z obowiązującymi wymogami, przypomniał także o działaniu specjalnej infolinii Głównego Inspektoratu Weterynarii. Uzgodniono plan utworzenia strefy skażonej wokół miejsca znalezienia dzika¹² oraz niezwłocznego jej ogrodzenia i rozbudowy istniejących ogrodzeń. Omówiono ograniczenia w strefach ochronnych (żółtej i czerwonej), których granice ustaliła Komisja Europejska. Wskazano na konieczność dalszego prowadzenia przeszukiwań i zintensyfikowania odstrzału dzików oraz wydania rozporządzenia określającego strefę zapowietrzoną i zagrożoną wokół ogniska ASF (po ukazaniu się decyzji Komisji Europejskiej). Stosowne rozporządzenie zostało wydane przez Wojewodę 31 grudnia 2019 r.

Dnia 3 stycznia 2020 r. na posiedzeniu WZZK omówiono sytuację po pojawieniu się ASF u 24 padłych dzików na terenie powiatu wolsztyńskiego. Nie stwierdzono ASF u trzody chlewnej na terenie tego powiatu. Zasygnalizowano uszkodzenia ogrodzenia, zaproponowano zwiększenie ogrodzenia obszaru zagrożonego ASF, z uwagi na podmokły teren. Stwierdzono znaczącą skuteczność dronów z detektorami podczerwieni - potwierdzano w ten sposób obecność dzików i tam kierowano odstrzał zbiorowy oraz stwierdzano stopień zainfekowania stad tych zwierząt¹³. Postanowiono także o zwiększeniu obszaru ogrodzeń i dalszym ich wykonywaniu pod kierownictwem właściwych RDLP w Poznaniu i Zielonej Górze.

Na posiedzeniu w dniu 10 stycznia 2020 r. uzgodniono¹⁴ kwestię budowy ogrodzenia wzdłuż drogi ekspresowej S5 i autostrady A2, zawierającego przejścia zapobiegające przechodzeniu dzików i tym samym rozprzestrzenianiu się wirusa ASF. W ośmiu powiatach województwa lubuskiego potwierdzono obecność wirusa u

¹¹ Opracowanej w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

¹² Strefę zapowietrzoną o promieniu trzech km od miejsca znalezienia dzika i strefę zagrożoną o promieniu siedmiu km licząc od końca strefy zapowietrzonej.

¹³ Temperatura chorych osobników była podwyższona.

¹⁴ W posiedzeniu udział wzięli przedstawiciele: Autostrady Wielkopolskiej S.A., Autostrady Eksploatacja S.A., GDDKiA Oddział Poznań, LUW, Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego (dalej: WCZK), WIW w Poznaniu, Wydziału Skarbu Państwa i Nieruchomości WUW.

137 znalezionych dzików. Wskazano na konieczność pilnej i ścisłej współpracy podmiotów merytorycznych z obu województw.

Na spotkaniu wyjazdowym Wojewody ze Starostą Słupeckim (21 stycznia 2020 r.) m.in. omówiono zagrożenia wynikające z ASF i konieczne działania (na terenie powiatu chorobę potwierdzono u 43 dzików - wszystkie w strefie ogrodzonej).

Dnia 24 stycznia 2020 r. na wideokonferencji wojewodów z sekretarzem stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji przedstawiono i omówiono sytuację epizootyczną w województwach i realizację zadań nałożonych w ustawie z 20 grudnia 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia zwalczania chorób zakaźnych zwierząt¹⁵, wchodzącej w życie 31 stycznia 2020 r.

Dnia 14 lutego 2020 r. odbyło się wyjazdowe posiedzenie WZZK w PIW w Wolsztynie, które dotyczyło m.in. wybudowania dwóch ogrodzeń na zachodniej granicy województwa wielkopolskiego i realizacji rozporządzenia dotyczącego przeprowadzania odstrzału sanitarnego dzików na jego terenie. Stwierdzono, że nie są znajdowane martwe dziki, pomimo intensywnych poszukiwań. Prezes ZO PZŁ w Poznaniu omówił bieżącą sytuację populacji dzika i liczbę pozyskiwanych dzików. Wskazał też na wystarczającą liczbę chłodni w województwie.

Na Konwencji Powiatów Województwa Wielkopolskiego 18 lutego 2020 r. omówiono zagadnienia dotyczące zwalczania ASF, wskazując na wystąpienie 128 przypadków choroby u dzików; w hodowli nie wystąpiło żadne ognisko tej choroby.

Dnia 6 kwietnia 2020 r., 14 maja 2020 r. i 16 lipca 2020 r. Wojewoda spotkał się z przedstawicielami zakładów mięsnych z terenu województwa, omówiono trudności w hodowli, skupie, uboju i przetwórstwie trzody chlewnej w związku z ASF.

Dnia 10 kwietnia 2020 r. omówiono m.in. trudną sytuację epizootyczną na terenie województwa z powodu nałożenia się pandemii koronawirusa z epizootcjami wirusa grypy ptaków i wirusa ASF, który ujawnił się w powiecie poznańskim. Omówiono także wydane przez Wojewodę w dniu 9 kwietnia 2020 r. rozporządzenie nr 15/20 w sprawie zwalczania ASF na terenie powiatu poznańskiego i szamotulskiego – na tej podstawie wyznaczono obszary zapowietrzony i zagrożony, objęte restrykcjami.

Wideokonferencja z 16 września 2020 r. w WBiZK z udziałem Zastępcy Głównego Lekarza Weterynarii (dalej: GLW) dotyczyła sytuacji po wykryciu nowych 4 320 przypadków ASF u dzików i pięciu nowych ognisk u trzody chlewnej na terenie województwa wielkopolskiego. Zdaniem Zastępcy GLW, problem stanowiło błędne zarządzanie populacją dzików i wielkością ich pogłowia, która była niedoszacowana, wskazał on także na wprowadzanie zmiany sposobu prowadzenia inwentaryzacji dzika. Jako główne źródło rozprzestrzeniania się tej choroby wskazał gospodarstwa rolne, w których nie są przestrzegane zasady bioasekuracji. Przedstawił on także rekomendacje dotyczące pobierania prób do badań. Wskazał ponadto na konieczność zapewnienia przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Lekarza Weterynarii (dalej: WWLW) dezynfekcji ognisk oraz dróg dojazdowych; oraz zintensyfikowania przez ZO PZŁ poszukiwania dzików w promieniu trzech km od ogniska wirusa ASF w cyklach dwutygodniowych. Zastępca GLW zasygnalizował ponadto konieczność ponownego przeprowadzenia akcji informacyjnych wśród rolników.

Dnia 18 lutego 2021 r. w Urzędzie odbyło się spotkanie Wojewody z sekretarzem stanu w MRiRW, WWLW i z przedstawicielami najważniejszych organizacji

¹⁵ Dz. U. z 2020 r. poz. 148, dalej: specustawa z 2019 r.

rolniczych województwa wielkopolskiego¹⁶, na którym przedstawiono i omówiono aktualną sytuację epizootyczną województwa.

Na posiedzeniu WZZK (28 maja 2021 r.) omówiono sytuację epizootyczną w związku z pojawieniem ASF u dzików znalezionych na terenie powiatów szamotulskiego, kaliskiego i międzychodzkiego i zgłoszeniem podejrzenia wystąpienia wirusa ASF u trzody chlewnej w powiecie międzychodzkiem. Przedstawiono i omówiono rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2021/605 z 7 kwietnia 2021 r. ustanawiające szczególne środki zwalczania ASF¹⁷-wprowadzało ono m.in. podział na strefę I (poprzednio strefa żółta), II (poprzednio strefa czerwona) i III (poprzednio strefa niebieska) w przypadku wykrycia ogniska wirusa ASF. Przedstawiciele RDLP w Poznaniu i w Pile poinformowali o stałym wsparciu w zwalczaniu wirusa ASF m.in. poprzez prowadzenie przeszukiwań terenu, wykonanie odpowiednich grodzień i bieżące monitorowanie ich stanu. Według ZO PZŁ w Poznaniu odstrzał sanitarny prowadzony był zgodnie z planami, zaistniał problem braku możliwości oddania do skupu tusz dzików ze stref III, co skutkowało zmniejszoną efektywnością prowadzonych odstrzałów w tych strefach. Żołnierze WBOT brali udział w przeszukiwaniach terenu, Ministerstwo Obrony Narodowej utworzyło w tym celu specjalny Wojskowy Zespół Zadaniowy.

(akta kontroli str. 141-232, 288-338, 346-364, 390-409)

2. Wojewoda, w związku z wystąpieniem ASF na terenie sąsiedniego województwa lubuskiego, wydał rozporządzenie nr 8/19 z 28 listopada 2019 r. w sprawie podjęcia działań w związku z zagrożeniem ASF na terenie województwa wielkopolskiego. Określono w nim zasady działania podległych Wojewodzie inspekcji i służb, a także nadleśnictw, właściwych miejscowo wójtów i burmistrzów, ochotniczych straży pożarnych i dzierżawców obwodów łowieckich.

Po stwierdzeniu 5 grudnia 2019 r. pierwszego przypadku ASF w populacji dzika na terenie województwa wielkopolskiego¹⁸ i zgłoszeniu tego faktu przez WWLW (23 grudnia 2019 r.), Wojewoda określił obszary skażone, tj. podlegające ograniczeniom, zakazom, nakazom oraz środkom kontroli i zwalczania choroby u dzików (rozporządzenie nr 10/19 z 31 grudnia 2019 r.). Obszary te zostały ustanowione przy uwzględnieniu okoliczności określonych w § 18 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 6 maja 2015 r. w sprawie zwalczania afrykańskiego pomoru świń¹⁹, a ich zasięg był aktualizowany w wydawanych przez Wojewodę kolejnych rozporządzeniach²⁰. W ww. rozporządzeniu Wojewoda nakazał m.in. oczyszczenie terenu z padłych dzików lub ich części poprzez ich utylizację w zakładach utylizacji lub postępowanie w sposób określony w art. 19 ust. 1 lit. e rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1069/2009 z 21 października 2009 r. określającego przepisy sanitarne dotyczące produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego nieprzeznaczonych do spożycia i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1774/2002²¹.

(akta kontroli str. 390-607)

¹⁶ W tym: Wielkopolskiego Oddziału Regionalnego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Oddziału Terenowego Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, Oddziału Regionalnego Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

¹⁷ Dz. U. UE. L. 129 z 15 kwietnia 2021, str. 1.

¹⁸ W powiecie wolsztyńskim – data wydania rozporządzenia przez PLW w Wolsztynie.

¹⁹ Dz. U. poz. 754, dalej: rozporządzenie w sprawie zwalczania ASF.

²⁰ W tym: nr 5/20 z 24 lutego 2020 r., nr 6/20 z 25 lutego 2020 r., nr 9/20 z 10 marca 2020 r., nr 11/20 z 13 marca 2020 r., nr 13/20 z 31 marca 2020 r., nr 17/20 z 15 kwietnia 2020 r., nr 27/20 z 29 września 2020 r., nr 31/20 z 16 października 2020 r., (bez numeru) z 9 lipca 2021 r. i (bez numeru) z 19 sierpnia 2021 r.

²¹ Dz. U. UE L 300 z 14 listopada 2009 r., str. 1.

3.1 W latach 2019-2021, w związku z zagrożeniem wystąpienia lub wystąpieniem ASF u dzików, Wojewoda, na wniosek WWLW, wydał rozporządzenia w sprawie odstrzału sanitarnego dzików (art. 46 ust. 3 pkt 8 uozz): nr 4/20 z 14 lutego 2020 r.²² i nr 12/21 z 1 kwietnia 2021 r.²³

Liczebność dzików do odstrzału sanitarnego w latach 2020-2021 dla poszczególnych kół łowieckich wynikała z danych uzyskanych od kół łowieckich oraz zawartych w rozporządzeniach powiatowych lekarzy weterynarii, sporządzanych na podstawie wytycznych GLW²⁴. Liczba dzików do odstrzału sanitarnego na rok 2020 została oszacowana według wzoru wskazanego przez GLW²⁵, który uwzględniał liczbę dzików pozyskanych w roku poprzednim, a na rok 2021 – została oszacowana przez powiatowych lekarzy weterynarii, na podstawie wytycznych GLW²⁶, z uwzględnieniem wyników inwentaryzacji dzika.

Stopień realizacji odstrzału dzików w 2020 r. wyniósł 97,58% planu określonego w rozporządzeniu Wojewody (odstrzelono 16 431 szt.) a w 2021 r. – 69,54% planu (21 962 szt.). W związku z niepełnym wykonaniem odstrzału sanitarnego dzików Wojewoda nie nakładał sankcji na koła łowieckie, uwzględniając ich argumenty o braku dzików w łowiskach. Na wniosek WWLW, Wojewoda umożliwił dokonanie odstrzału sanitarnego do końca marca 2022 r. (rozporządzenie z 19 stycznia 2022 r.).

(akta kontroli str. 608-767)

3.2 Wojewoda dysponował wiedzą na temat zaplanowanych i wykonanych grodzień terenów skażonych na terenie województwa. W latach 2019-2021, na terenie województwa wielkopolskiego wykonano łącznie 181,7 km grodzień, w tym: w 2020 r. – 117,0 km i w 2021 r. – 64,7 km.

Wojewoda, w rozporządzeniu nr 3/20 z 13 lutego 2020 r. w sprawie potwierdzenia nakazu wykonania budowli ograniczających lub zatrzymujących migrację zwierząt z terenów leśnych na obszarze skażonym afrykańskim pomorem świń u dzików²⁷, nakazywał właściwym nadleśniczym PGL Lasy Państwowe wykonywanie, na wyznaczonym obszarze, grodzień ograniczających lub zatrzymujących migrację zwierząt z terenów leśnych. Koszty tych grodzień zostały poniesione w całości przez PGL Lasy Państwowe. Wykonanie grodzień było na bieżąco zgłaszane przez nadleśnictwa, a stan wykonanego grodzienia był miejscami weryfikowany w terenie przez pracowników WliR. Wojewoda, po rekomendacji WWLW, nakazał zarządcom Autostrady A2 oraz zarządcy drogi ekspresowej S5 zamknięcie znajdujących się w pasach drogowych przejść dla zwierząt lub wykonanie przeszkód technicznych, które uniemożliwią przemieszczanie się dzików przez te przejścia. Powyższe grodzienia wraz z grodzieniami zbudowanymi w województwie lubuskim stanowiły ciąg zapór, ograniczając przemieszczanie się dzików zarażonych ASF.

Zastępca Dyrektora WBiZK podał, że „[...] nie stwierdzono opóźnień w ww. działaniach, które rzutowałyby na skuteczność izolacji ognisk ASF poprzez grodzienia. Wojewoda koordynował takie działania w skali całego województwa, a wykonane grodzienia przyczyniły się do zmniejszenia liczby przypadków ASF z 431 w 2020 r. do 234 w 2021 r. Doświadczenia zdobyte z budowy grodzień

²² Zmienione rozporządzeniami: nr 11/20 z 13 marca 2020 r., nr 16/20 z 14 kwietnia 2020 r. i nr 29/20 z 13 października 2020 r.

²³ Zmienione rozporządzeniem nr 18/21 z 19 kwietnia 2021 r.

²⁴ Pismo GLW nr WChZZ.432.122.2921 z 22 marca 2021 r.

²⁵ Pismo GLW nr GIWz432.60.2020 z 28 stycznia 2020 r.

²⁶ Pismo WWLW z 28 maja 2021 r. i wytyczne GLW z 22 marca 2021 r.: „[...] w obwodach położonych w pasie 50 km od obszarów zagrożenia oraz obszarów objętych ograniczeniami należy planować odstrzał sanitarny w wysokości 150 % liczby dzików w każdym z tych obwodów w 2020 r.”.

²⁷ Zmienionym rozporządzeniami nr 5/20 z 24 lutego 2020 r. i nr 12/20 z 27 marca 2020 r.

skorelowano z takim działaniem jak: odstrzał redukcyjny dzików, montowanie odstraszaczy zapachowych ograniczających migracje dzików.

(akta kontroli str. 826-841, 777-1008, 1017-1150)

4. W przypadku nakazu odstrzału sanitarnego zwierząt, Wojewoda nie zwracał się, na podstawie art. 25a ust. 1 ustawy z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym²⁸, z wnioskiem do ministra właściwego do spraw wewnętrznych o przekazanie do jego dyspozycji doraźnych zgrupowań zadaniowych sformowanych z funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej lub Państwowej Straży Pożarnej, którzy mają uprawnienia do wykonywania polowania. Wojewoda nie zwracał się też na podstawie art. 25b ust. 1 ww. ustawy do Ministra Obrony Narodowej, który może przekazać do jego dyspozycji doraźne zgrupowanie zadaniowe sformowane z żołnierzy, posiadających uprawnienia do wykonywania polowania, celem użycia ich do odstrzału sanitarnego zwierząt wolno żyjących (dzikich) na określonych obszarach.

Wojewoda wyjaśnił, że „[...] ze względu na skalę zagrożenia ASF w województwie podjęto szereg działań zmierzających do przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się choroby w populacji dzika oraz przenikaniu i rozprzestrzenianiu się tej choroby w stadach świń, a w trakcie realizacji tych zadań nie zaistniała potrzeba skorzystania z ww. narzędzi.”

(akta kontroli str. 5-7, 1003-1005)

5. Plan wydatków Urzędu nie był prowadzony w szczególności pozwalającej na wskazanie środków planowanych i wydatkowanych na walkę z ASF. Z danych uzyskanych od WWLW wynika, że w latach 2019-2021 wydatkowano na walkę z ASF łącznie 16 473 623,25 zł, w tym: w 2019 r. – 203 263,65 zł, w 2020 r. – 4 873 399,52 zł i w 2021 r. – 11 396 960,08 zł. Wojewoda niezwłocznie po otrzymaniu wniosków od WWLW w systemie TREZOR występował z wnioskiem o wydanie decyzji budżetowej.

Dyrektor Wydziału Budżetu i Finansów wyjaśnił, że „[...] środki finansowe ujęte w rozdziale 01022 – „Zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe pozostałości chemicznych i biologicznych w tkankach zwierząt i produktach pochodzenia zwierzęcego”, zarówno w budżecie dysponenta części, jak i w rezerwie celowej będącej w dyspozycji MRiRW, przeznaczone są m.in. na realizację zadań, o których mowa w art. 3 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej²⁹, tj. na zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt wymienionych w załączniku nr 2 do [uozz], a ASF jest jedną z jednostek chorobowych wymienionych w ww. wykazie. Rozdysponowanie środków na tak zdefiniowane zadania jest z oczywistych przyczyn skorelowane z aktualną sytuacją epizootyczną występującą na terenie województwa. W tym stanie rzeczy planowanie wydatków z przeznaczeniem na zwalczanie poszczególnych skonkretyzowanych jednostek chorobowych nie było więc możliwe. Wojewoda monitorował realizację zadań ze wskazanych źródeł.”

(akta kontroli str. 842-899, 1009-1016)

6. Wojewoda w okresie objętym kontrolą NIK nie planował i nie przeprowadził kontroli organów Inspekcji Weterynaryjnej z punktu widzenia prawidłowości wydatkowania środków finansowych poniesionych na zwalczanie skutków epizootii ASF na obszarze województwa. Wyjaśniając powyższą sprawę, Wojewoda podał, że „[...] wynikało to z konieczności prowadzenia kontroli w innych organach rządowej administracji zespolonej.”

(akta kontroli str. 1001-1004, 1006-1007)

²⁸ Dz. U. z 2022 r. poz. 261.

²⁹ Dz. U. z 2021 r. poz. 306.

7. Wojewoda, zarządzeniem nr 434/17 z 5 września 2017 r., wydał starostom zalecenia dotyczące powiatowych planów zarządzania kryzysowego, które dotyczyły wszystkich rodzajów zagrożeń i umożliwiały sporządzanie planów obejmujących także zagrożenia związane z ASF i plan zwalczania tej epizootii. Wojewoda sprawdzał sposób realizacji tych zaleceń poprzez analizę i zatwierdzanie gotowych planów przedkładanych przez starostów.

Współpraca Wojewody (w tym w ramach działań podejmowanych przez merytoryczne komórki Urzędu) z organami właściwymi w sprawach zarządzania kryzysowego na szczeblu powiatów i gmin zagrożonych lub dotkniętych epizootią ASF oraz organami Inspekcji Weterynaryjnej, polegała m.in. na bieżącym współdziałaniu w ramach WZZK (wymiana informacji, doświadczeń, wspólne omawianie projektów regulacji wprowadzanych przez Wojewodę i omawianie ich realizacji połączone z bieżącym nadzorem nad ich realizacją), w tym także w formie spotkań wyjazdowych i spotkań inicjowanych przez starostów, co szerzej przedstawiono w pkt. 1.2. wystąpienia.

W Urzędzie, w ramach prowadzonej koordynacji działań, sporządzano miesięczne plany przeszukań terenu pod kątem martwych dzików, stosownie do rozwoju zagrożenia wystąpienia wirusa ASF na terenie województwa wielkopolskiego. Były one sporządzane przez Kierownika WCZK, zatwierdzane przez Dyrektora WBiZK oraz przekazywane do MRiRW i do podmiotów merytorycznych uwzględnionych w PZK. Przykładowo: plan z 22 listopada 2019 r. obejmował obszar 450 km kw. w dwóch powiatach, a plan z 10 grudnia 2019 r. obejmował obszar ok. 3 950 km kw., również w dwóch powiatach. Ponadto, informacje o liczbie i lokalizacji padłych dzików były na bieżąco przekazywane przez WWLW i ujmowane w dobowych meldunkach i w dwutygodniowych raportach przygotowywanych dla Wojewody przez WCZK.

(akta kontroli str. 378-387, 1017-1050)

W Urzędzie od 26 listopada 2019 r. funkcjonowała regulacja pn. „Obieg informacji podczas zorganizowanych akcji poszukiwań padłych dzików na obszarze województwa wielkopolskiego”, opracowana przez WBiZK i przekazana do stosowania podmiotom uwzględnionym w PZK. W dokumencie tym jednoznacznie wskazano osoby odpowiedzialne za podjęcie określonych działań, ich efekty oraz koordynację wspólnych wysiłków.

(akta kontroli str. 363-364)

Wojewoda m.in. wyjaśnił, że „[...] działania koordynacyjne prowadzone były każdorazowo po powzięciu informacji o zagrożeniu wystąpienia lub wystąpieniu choroby ASF oraz zaistnieniu potrzeby zarządzenia odpowiednich środków na obszarze przekraczającym obszar jednego powiatu. W rozporządzeniach wskazywano podmioty odpowiedzialne za określone działania podejmowane w celu zwalczania i przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń, np.: nakazywano właściwym starostom, wójtom, burmistrzom oznakowanie obszaru zapowietrzonego poprzez umieszczenie na granicach obszaru na drogach publicznych trwałych tablic z napisem: "AFRYKAŃSKI POMÓR ŚWIŃ OBSZAR ZAPOWIETRZONY", oraz obszaru zagrożonego afrykańskim pomorem świń poprzez umieszczenie na granicach obszaru, na drogach publicznych trwałych tablic z napisem: "AFRYKAŃSKI POMÓR ŚWIŃ OBSZAR ZAGROŻONY"; nakazywano dzierżawcom lub zarządcom obwodów łowieckich niezwłoczne zgłaszanie właściwemu miejscowo powiatowemu lekarzowi weterynarii, każdego przypadku padnięcia dzika lub podejrzenia wystąpienia ASF; zakazywano na obszarze zapowietrzonym, na którym występuje ASF wywożenia świń z gospodarstw bez zgody właściwego powiatowego lekarza weterynarii; nakazywano na obszarze zapowietrzonym niezwłoczne powiadamianie właściwego miejscowo powiatowego lekarza weterynarii przez posiadaczy świń o wszystkich przypadkach

padłych lub chorych świń w gospodarstwie; nakazywano na obszarze zapowietrzonym wykładanie i utrzymywanie przez zarządcę dróg w miejscach wskazanych przez właściwego miejscowo powiatowego lekarza weterynarii mat dezynfekcyjnych nawilżonych środkiem dezynfekcyjnym.”

(akta kontroli str. 277a-287, 1001-1004)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

IV. Uwagi i wnioski

W związku z niestwierdzeniem nieprawidłowości Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje uwag ani wniosków.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Poznaniu.

Poznań, 29 kwietnia 2022 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Poznaniu

Kontroler

p.o. Dyrektor

.....
podpis

.....
podpis